

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 223 ՏԱՄՆԵՆՎՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ, 17 Դեկտեմբերի 1899 Ուրբաթ, 17 Դեկտեմբերի ՏԱՄՆԵՆՎՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 223

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ. ամիսը՝ 1 ռ., հատուկ 5 կ. Խմբագրության հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“ Կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“ Խմբագրության բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարությունները ընդունում են ամեն լույսնեղից: Ցայտարարությունները բառին 24 րեկտեմբերի համար կրկնապատկվի:

ՆՈՐ-ԴԱՐ

(ՏԱՄՆԵՆՎՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Քաղաքական-գրական ամսնորոգյալ լրերը 1900-ին կը հրատարակուի թիֆլիսում նորի գիրքով և ծրարով ամեն օր, բացի կիրակի և տոններին հետևող օրերից:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամսուանը՝ 6 ռուբլի, երեք ամսուանը՝ 3 ռ. 50 կ., թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ռ. 50 կ., հատուկ գուրուր՝ 7 կ., թիֆլիսում՝ 5 կուպոն:

Բաժանորդ են գրում թիֆլիսում միմյան խմբագրատանը:

ԱՐՏԱՆՔԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐՈԳՅԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԵՎ ՕՏԱՐ ԼՈՒՍՆԵՐՈՎ ԲԱՌԸ 2 կ., առաջին երեսները՝ 4 կուպոն:

Խմբագրատանը գտնուում է Վոյովոյնայա փողոցում տ. № 20: Պոստով «Նոր-Դար»-ի հասցեն՝ Тифлисъ въ Редацію «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase), Rédaction du journal «Nor-Dar»:

Ստադիա, Արաբաճ, Դերգոր ու Ասազ Զաքարյան Արադեանցները և Փեփրոնե Աստուծատրեան Արադեանցը ցաւօր սրտի յայտնում են առաջինին իրենց լիակատար իրաւունքով, իսկ վերջինը իւր սիրելի ամուսնու:

ՄԻՆԱՍ ԶԱԳԱՐԵԱՆ ԱԲԱԶԵԱՆՅԻ

Վաղահաս մահը և խոնարհարար խնդրում են աղքատներին ու ծանօթներին շնորհ բերել յուրաքանչիւր լինանք, որը տեղի կու-նենայ ամսուայ 18-ին, շաբաթ օրը, Հաւարտորի Կաթնիծեան հրա-պարակից, Փորագրովի տանից էջմիածնեցւոյ եկեղեցին, ժամը 10-ին, և այնտեղից դէպի Խաչիկանի գերեզմանատունը, հոգեհանգիստը կը կատարուի ամսուայ 17-ին, երեկոյան 5 ժամու: (188)

Փ Է Յ Լ Ի Ե Տ Ո Ն

ԳՆԱՏՆԻ ԿՂՁԻ*)

Դէպի անտունները աշխարհն իմ կատարած ակամայ ուղեորութեան յիշողութիւններէ:

Հիացմունքով պատում էինք ընդար-ձակ գերեզմանատան մէջ, դիտելով ե-րևելի անտուններին շիրմները: Մէկ էլ նկատեցի, որ ամբողջ գերեզմանաու-նը պտտած է արծաթի ցանկապատով, իսկ այն կողմը, դէմ առ դէմ, մի փոք-րիկ գերեզմանատուն էլ կար, պտտած հասարակ տախտակներով:

— Ուրեք են այստեղ լիադուած,— հարցրի բարեկամս,— և ինչո՞ւ այնպէս փոքրիկ, աղքատ և խղճուկ է այն գե-րեզմանատունը:

— Այստեղ հանգստանում են,— ասաց Աղուէսը,— մեր երևելի քաղաքացիները, իսկ այնտեղ,— նա ցոյց տուց փոքր գերեզմանատունը,— թիւղուած են բո-լորից ստուած, աչքից ընկած այն ա-նտունները, որոնք իրենց օրինաւոր և կարգին էին պահում:

Հետաքրքրուեցի այդ մասն էլ տեսնե-լու Դուրս գալով մեծ գերեզմանատը-կից, մի փայտի դռնով մտանք փոքրը: Այդտեղի շիրմներն էլ տարօրինակ էին:

Ամենից առաջ տեսայ մի շարք քարի արադաղներ, որոնց վրայ փորագրուած էր հետեւեալը. «Այստեղ հանգստանում են բոլորից ստուած արադաղները: Այս պարուններն իրենց թիւղակից ձևացնե-լով, իրենց անտանիկ կուկուրուկու-նեցով հանգստութիւն չէին տալիս խա-»

ղաղ բնակիչներին, որ իրենց խոր քու-նը շարունակեան:

Ներկորդն արձնի մի սապ էր, որի կողքից կախուած էր մի դանդաղ, իսկ մէկ լիւթում՝ մի մաշակ: Այդ շեր մի վրայ էլ կարգաւ հետեւեալը. «Այստեղ հանգստանում և անուանում էին լիւթաւոր: Ամեն օր առ զրեզմանագե-նում էր այն զանգալը, որի անունը «օրաթիւր» էր դրւել, և անմեղ մարդ-կանց մարազում այն մարազով, որը նա «չօղուած» էր անուանում: Սրա ձեռից ազատութիւն չկար: Այդ դուր բաւական չէ, կառավարում էր և արադաղներն մի անգին խոնարհ: Բիւթը խոնարհ էր միշտ այն գործերում, որ իրեն խնդրող չկար:

Ներքոյը Բնար կոչուած մի թռչունի արձանն էր, որի վրայ փորագրուած էր. «Այստեղ ընդ միշտ բնակեցած Բնարը մեծ յոյսեր էր տալիս, երբ յայտարարեց. թէ օրերը Բնարի բեր-նով պիտի երգէ «Սերոյ» մատին: Կար-ծելով որ երգելու է «սեր դէպի ոսկին», կամ «սեր պարահանդէս», կամ «սեր դէպ ի վիթախաղ», կամ «սեր դէպ զըր-պարտութիւն», քաղաքային փող էին ժողովել մի ընծայ տալու համար: Բայց տեսնելով, որ նա միայն երգում է «սեր առ սերձաւոր», կամ «սեր դէպի լոյս», կամ «սեր առ հայրենիք»,—ա-մենքը յուսախաբուեցին և տուած փողերը յետ պահանջեցին:

Ներկայացնելու կարիք չկայ. մնացած շիրմներն էլ այսպիսի արձանաւորու-թիւններ էին կրում: Կարելի էր դար-մանալ այդ պատուական անտուններին մեծահոգութեան վրայ, որ մինչև ան-գամ արձաններ էլ էին կանգնեցնում: Իրենց հասարակութեան այդ վնասակար անդամները համար, Որքան առաջին

ՔՈՂԱՆԻՍԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող.— Աւելի քան յուսա-հատական է:

Քրոնիկոն.— Լուրեր:

Մեղ գրում են.— Մարտիրոս: Վաշո-վանուց: Բազուկ:

Գրականութիւն և գեղարուեստ:

Գաղաքական.— Թիւրքիա: Մա-հրաֆոնտների ճակատամարտը, Մեծ սկանդալ:

Հեռագրեր.—

Թեր և դէմ:

Ֆէյլիէտըն.— Գաղտնի կղզի:

Տեղեկատուութիւն:

Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 16 դեկտեմբերի 1899 թ. ԱՆԵԼԻ ԲԱՆ ԵՆՈՒՄԱՆՍԿԱՆՆԵՐ Է

Մեր երկրի լուսավորութեան գործի աջակցութիւնն աչքի առաջ աւանդուով պէտք է ուրախանանք, տեսնելով որ բարձր ուժման, համալ-րաբաններ, ժամանակակից բարձ-րագոյն հաստատութիւններ ղեկավար-նրիտասարկներ լինելով պիտի ա-ւելանում է. բայց որովհետեւ բարձր ուժման գիտել երկրասարկութեան մեծամասնութիւնը չունենող դա-տակարքին է պատկանում, հաս-կանալի է, որ ուսանողներին ա-նելիք օգնութիւնը, նիւթական նպաստը պէտք է որ աւելի մեծ չափով լինի:

գերեզմանատունը մեղ վրայ հիանալի տպաւորութիւն թողեց, նոյնքան էլ այս փոքրը մեր ուրախ ոգին ախրա-րեց և առիթ տուց դառնալիս մտած-մունքներին...

— Գնանք,— ասաց բարեկամս: — Գնանք,— ասաց բարեկամս:

Դուրս գալով գերեզմանատնից, ու-ղեկորեցինք քաղաք: Ես չաա էի ու-ղեկ ջրաղբի խուլ անկիւններն էլ տես-նել և միտքս յայտնեցի Աղուէսին: Ինչ-պէս և միշտ, նա իւր պատրաստա-կամութիւնը յայտնեց: Ժամանակին մենք պատահեցինք պ. պ. Կատարին և Կաշաղակին, որոնք, եթէ յիշում է ըն-թեցողը, մի տարի զբանից առաջ, ընտրուել էին ֆինանսական յանձնաժո-ղով անդամ: Դեռ հեռու էին, որ նը-րանք մեղ տեսնելուն պէս շէնայեցին վերջերին, բարեկցին:

— Ա՛, բարեկց, բարեկց,— կշկշաց Կաշաղակը: Նոյն բարեկց միտք և Կա-տարին:

— Բարեկց, բարեկամներս,— ասաց Ա-ղուէսը,— որտեղ էր. մի տարի է, ձեզ չէի տեսնում, երեկ շատ էք զբաղուած, հա՛:

— Ե՛լ մի ասէք. գործերս ինձ բոլոր-նովն ուժաւատա արին,— յոգնած ձայ-նով ասաց Կատարին,— միմեքի որբանոց կառավարել հեշտ բան չէ...

— Բայց, բարեկամներս, դուք այսօր, տեսնում եմ, ազատ էք,— հարցրեց Ա-ղուէսը:

— Մենք հէնց ձեզ էինք ուզում տես-նել,— կշկշաց Կաշաղակը,— չէ որ մենք ընտրուած ենք ֆինանսական յանձնաժողովի անդամներ: Մենք, իբրեւ պարտաճանաչ քաղաքային, պիտի իրագործենք մեղ վրայ դը-րուած յոյսերը, և ես կարծում եմ,

Այսպէս՝ Պետերբուրգի հայ ուսա-նողները շատ վաղուց մտածել են չքաւոր ուսանողներին նպաստելու մասին և այդ նպատակով իւրա-բանշիւր տարի երկույթներէր և այլ ճանապարհով դանձուած գու-մարներով կարողացել են իրենց չքաւոր, միջոցներից գուրկ ընկե-րներին օգնել և միջոց տալ չարու-նակելու ուսումը:

Այդ ճանապարհով նպաստ կամ նիւթական օգնութիւն ստացող ու-սանողը պարտաւորում է ուսումն աւարտելուց, կեսնքի մէջ մտնելուց յետոյ, երբ կարող է, իրեն նպաստ ստացուած գումարները վերադարձ-նելու, յօգուտ իրեն նման անօգ-նական և միջոցներից գուրկ ուսա-նողներին:

Այդ պարտքը ոչ միայն իրաւա-բանական, այլ և բարոյալիտ տե-սակէտից պարտաւորեցող է:

Զրկանքների մէջ ուսումն առ-նող և ուրիշները բարութիւնից օգտուող ու ուսումն աւարտող ուսանողը, երբ պաշտօնի է հաս-նում, փողի տէր է դառնում, ուրիշներից աւելի լաւ պէտք է ի-մանայ, թէ ինչ է նշանակում ա-ռանց միջոցի, առանց փողի և օգ-նութեան մնացած ուսանողի դրու-թիւնը, և կարեկից լինելով իրեն նման ուսանողներին, պէտք է որ

որ այսօր վերջապէս կարող ենք դիտել փողոցները, տեսնելու համար, թէ որ-քան արդարացի են դրանց վերաբերեալ ցոյց տրուած ծախսերը:

— Հրաշալի միտք,— ասաց բարեկամս, — մէկ էլ ո՞վ պիտի միմեքից երբ պա-տահնեք, իսկ բարոյական պարտաւո-րութիւնը պահանջում է, որ մենք մեր դործը ժամանակին կատարենք և չու-շացնենք,— արտասանեց պաթետով աղ-նի բնկերս:

— Ուրեմն գնանք,— միտքս Կատարին, — բնկերը ուրեքնով:

Մի երկու փողոց անցնելուց յետոյ, ուր պ. պ. Կատարին ու Կաշաղակի տես-նել էին գտնուած, մենք ծեփեցինք մի անկիւն և մնացինք կանգնած: Անհա-րկի մէջ անտանիկ ցեխ էր, սապիկ չընդ տեղ տեղ լճեր էին կաղմել, տների պատերը ցեխառած էին, մայ-թիւրի փոխարէն աղբերի կոյտեր կային: Այդտեղից մի այնպիսի հոտ էր բու-րում, որ մարդու ստամոքսի պարունա-կութեանը կոչում էր անում դուրս ել-նելու:

Յանկարծ պ. Կաշաղակը թուաւ ու, կանգնելով բարեկամիս գլխին և պէնս-նէն բանալով, սկսեց երկու ապակու միջից դիտել:

— Բա՛,— բացականչեց նա,— մենք կա-րող ենք տեսնել իսկի էլ չարութիւն, ահա գալիս է փողոցների մաքրող յանձնաժողովը:

Մի քանի րոպէ անցնելուց յետոյ, տեսնեց իրար ետեւից գալիս երկու յանձնաժողովի անդամներ — Խողը, ճանձը և Կիւնը: Ամենից առաջ սիգա-փայլ ճետում էր դէպի մեզ պ. Խողը, դիտելով աղբի փորկով և մեծ գոհունա-կութեամբ խաղաղութիւն «հիանալի է,

մասն և բաժին հանել իւր ունեցա-ծից, առաւել ևս՝ երբ ինքն իբրեւ չքաւոր ուսանող օգնութիւն, նը-պաստ է ստացել չքաւոր ուսա-նողների օգտին հիմնուած գանձա-րանից:

Հասկանալի է, թէ ինչ աստիճա-նի վրոյդեցողիչ է այն հանգա-մանքը, որ հէնց այդ երբեմն չը-քաւոր և այսօր հարուստ ու փար-թած կեանք վարող ուսանողներն են, որ կեանքի մէջ այս և այն պաշտօնի հասնելով և ոսկէ հորթի չորջր պարելով մոռանում են չը-քաւոր ուսանողներին, մոռանում են իրենց պարտքը, իրենց տուած ազնիւ խօսքը...

Երբ խօսում ենք, որ մեր մէջ կան չարչիւներ, խաչադոցներ և վախառուներ, որոնք հայի ա-նունն ստորացնում են, շատերը մեկ ուզում են ցոյց տալ և պնդում են, որ ամեն աղքի մէջ կան չարչիւներ, վախառուներ, ա-ֆերիստներ և այլ ոտոր կարգի մարդիկ:

Բայց ինչ ասենք, երբ տես-նում ենք, որ համայնարաններ աւարտած, բարձր և արդիւնաւոր պաշտօնների հասած երիտասարդ-ները, որոնք մեր հասարակու-թեան ծաղիկներն են, իրենց ա-մենահասարակ պարտքը մոռա-

հիանալի է: Այնուհետեւ երեսց պ. ճանձը, խոշորացողով պատերը դի-տելով, ուրախութիւնից արիւնը գլուխ էր առնել: Նրանց հետեւում էր պ. Կիւնը և ապա մի ինչ-որ Սամոյր թան-կաղին մուշակ հագած:

Դուրսը հանելով աղմից, պ. Խողը մեղ տեսաւ:

— Օ՛, որպիսի բաղաւոր օր է այ-սօր,— բացականչեց նա,— ահա և ֆի-նանսական յանձնաժողովը,— Ես ուրա-խութիւնից մէկ էլ իւր մաքրող դուռը իրենց աղբի մէջ: Ես այս փողոցները հրաշալի եմ գտնում և անպատճառ տե-ղափոխուելու եմ այստեղ: Իմ խորին շնորհակալութիւնս եմ յայտնում կապա-լառու պ. Սամոյրին:

Սամոյրը հանդուրժեցի կարմե-րով գլուխը խոն արհեստ:

— Պատերը իդէալական են,— տղաջ գնանք, խոշորացողը դրպանը դնելով:

— Ես էլ ամեն բան կարգին եմ դրւո-նում,— ասաց Կիւնը:

— Ես այսպիսի մաքրութիւն պահպա-նելու համար,— ասաց լացկան ձայնով պ. Սամոյրը,— ինձ տուել են մի որ և է 3000 ռուբլի:

— Ահա՛, եղբք,— խաղաղութեց նրան պ. Խողը,— ես յոսուով եմ, որ ֆինան-սական յանձնաժողովն այդ գումարը շատ քիչ կը պտնի և մի 2000 ռ. էլ կուրալացին:

— Պ. Սամոյր,— ասաց բարեկամս,— մի ծիտ էր ծրուել իմ բախումս՝ արդիօք մաքրել տուեցիք:

— Օ՛, ինչպէս չէ,— ասաց Սամոյրը,— երկու տակաւ Զուր ուղարկեցի ամբողջ բակը լուսնայու և մի տակաւ էլ օղը-կորն հրամայեցի սրսկել:

— Իսկ, պ. Սամոյր,— ասաց պ. Կա-շաղակը,— իմ տան մայթի վրայ մի

նում են, իրենց տուած ազնիւ խօսքը ոտքի տակ են ձգում և չեն տալիս իրենց պարտքը նրանց, որոնց անունով միայն կարողացել են իրենք իրենց քաղցր յագեցնել, մերկութիւնը ծածկել ու այսօրուայ փախուկ և արդիւնաւոր պաշտօն-ներէ հասնել...

Գ Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Ս. Էմիլիանից մեզ հաղորդում են, որ վերափառ Հայրապետն այս քանի օրերս պիտի գուրս գար Մայր Աթոռից դէպի Թիֆլիս:

— Վարդապետից «Կաւկազ»-ին գրում են, որ Կովկասի իշխան-կառաւարդական ամուսնը, նորին պայծառափայլութիւն իշխանուհի Մ. Փ. Գալիցիանայի այնպիսի ռուսաց եկեղեցուն յուրաքանչեւ է եկեղեցական զանազան անօթներ, զգեստներ և տետարան: Այնպիսի պարտաւորութիւնը խորապէս զգացնում են նուիրաբերողի այդ առաւատաձեռնութիւնից: Դեկտեմբերի 5-ին Վարդապետի Բուսաց ժամանակաւոր եկեղեցուն տեղական ռուս քահանան օրհնել է նուիրաբերութեամբ իրեղենները, և նոյն օրը նորահալական հեռագիր է ուղարկել նորին պայծառափայլութիւն իշխանուհի Մարիա Ֆելոքսովնային:

— Յայտնի հարուստ պ. Ա. Մանթաշեանը հինգ ցիտերն (մօտ 3,500 պոլ) կերտել է Նուիրեւէժան գետի ծախելու Թիֆլիսի շրջաօր ճակիչների վրայ այն պայմանով, որ վաճառումից զոյացած գումարներով փայտ ու ածուխ գնուի և ձրիաբար բաժանուի ամենատղբատ ճակիչներին: Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, չորհրդակալութեամբ ընդունելով այդ նուիրաբերութիւնը, արդէն սկսել է նուիրաբերութեամբ վաճառումը ֆոնտը 2 1/2 կոպէկով: Կերտիւնը վաճառում է քաղաքային առևտրական և ջրանցքի ընդհանրին կից: Կերտիւնը երկաթուղու կայանքային վաճառման տեղիցը հասցենելու ձրիաբար յանձն է առել նախկին պահեստատէր պ. Տէր. Արքայանիս:

— Անդրկովկասի երկաթուղու վարչութիւնը իւր պատշաճաւոր գործակալներին կարգադրել է արտուակարգ

միջոցներ ձեռք առնել չուտափոխ վաճառական հասցենիւ Թիֆլիս:

— Թիֆլիսի շրջաօր ճակիչներին այս ձուռն ու ձմրան օգնութեան հասած իննուհինգ հազար, Կովկասի կառավարչական իշխան Մ. Ս. Գալիցիին հրամայել է Թիֆլիսի նահանգականի պաշտօնական արձագանքով իշխանի անձնական հաշիւով, Բաշխումն սկսեալ է արդէն: Ըստ կարելիքի, ոմանց դրամ է տրուում և ոմանց—կենսական զանազան անհրաժեշտ պիտույքներ, վերջին դէպքում նպատար կամ ձրի կամ էժան գնով է տրուում, նայելով ստացողի կարողութեան:

— Բագուի նահանգական դատարանի նախագահը Թիֆլիսի դատական պալատին խնդրամտոյց է եղել դարձնել մի հաշտարար դատարան բանաւոր Բագուում:

— Ներքին գործերի մինիստրութիւնը մի շրջաբերականով Կովկասի նահանգականներին առաջարկել է մինիստրութեանը տեղեկութիւններ հաղորդել այն միջոցների մասին, որոնք ձեռք են առնում այդ նահանգներում աղքատութեան դէմ:

— Արդարադատութեան մինիստրութեան մէջ սկզբունքով վճռուած է Թոստովում (Դոնի վրայ) դատական պալատ հիմնել, սակայն այն պայմանով, որ շինութեան ծախքը հոգայ ինքը՝ քաղաքը: Թոստովի քաղաքային ինքնավարութիւնն, ինչպէս ասում են, համաձայնութիւն է յայտնի այդ բանին:

— Պետական խնայողական կեդրոնական դրամարկի վարչութիւնը Բագուի պետ-հեռագրատան խնայողական դրամարկի վարչութեանն ուղարկել է յղաժարկով կանոնները թուրքերէն թարգմանութեամբ բաժանելու համար Գանձակի, Թիֆլիսի, Գուրթալիսի, Երևանի, Բագուի նահանգների թուրք բնակիչներին:

— Լուում ենք, որ Գանձակի ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու ծխականները, հանգուցեալ Եղիշէ քահ. Աղբիւզեանի տեղ, հրաւիրելու են արժ. Յարութիւն քահ. Շուրաբեանին, որը ցարդ մնում է անձուխ:

— Լուում ենք, որ Ներսիսեան ղրգը ըստընը որոշել է իւր գլուխկան 75-

ամեակը տօնել առաջիկայ տարուայ մայիսի 7-ին:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ԱՐՄԱՆԻՅԱՆ.—Տեղիս պառաւ քահանաներից մէկը, տէր-Գասպարն արժանացաւ ներման, երեկ իւր վարձատրութիւն այն ըմբոստութեան, որ չկատարեց իւր միջոցները հրամանը: Միւս պառաւ տէր-Վարդան քահանան, դեկտ. 11-ին, կնքեց իւր մահկանացուն: Ասում են, պատարագիչ եղած ժամանակ եկեղեցուն մտնել է Յիւրաի Ս. Աստուածամօր եկեղեցին այնքան ցուրտ է, որ ոչ ժողովուրդ է գնում, ոչ երգչիչներ խումբն է երգում: Ջարմանալի մարդ է երէցվոր Իվան Ստեփանիւնը. նրան հրամայուած է վառարան դնել, իսկ նա, ծախս չանկալու համար, չի կատարում այդ հրամանը: 25-ը հասկանում, որ օրուայ համար է նա փող հաւաքում:

— Դեկտեմբերի սկզբներին երեք օր սաստիկ սառը քամի էր փչում. ձիթահան գործարաններից մէկը հրդեհին դոհ գնաց:

— Լուում ենք, որ վախճանուել է այս օրերս նախ Դժոգրիկու միակ քահանայ տէր-Մարգարէ:

ՎԱՅԼՈՎԱՆԻ ԳԵՂԵՍ (Թիֆլիսի գաւառ).—Մեզ և կից գիւղերը (2—15 վերստ հեռու) 32 տարի հովուող Մարտիրոս քահանայ Ամբրանիանցը տեղափոխեան պատճառով դուրսբանում է իւր հովուութեան տակ եղող գիւղերի կարգը: Ներքին երանգով հոգալ, ինչ որ առաջ, Այդ պատճառով ծխականները պարտաւարեցին արժ. հօր պաշտօնի ծանրութիւնը լիքեղանքով, ուստի ամսիս 6-ին ծխականների ժողովը տէր-հօրն օգնական քահանայացու ընտրեց նրա որդուն՝ Վարդառու Ամբրանիանցին:

— Դեկտեմբերի 6-ին սկսեց հոգմախառն ձիւն տեղալ և տեղե 4—5 օր. ձիւնը բարձրութիւնը հասաւ 1 1/2 տրէն: Ծնրերը պատմում են, որ իրենց կեանքում այդպիսի առատ ձիւն չեն տեսել: Դիւցալիներից Սոսի Գոնեանց և Այրան Բաբելեան ձիւնի տակ մնալով ստեղծ են: Առաջինն արդէն բոլորովին մեռել էր (թողնելով վեց երեխայ ա-

ռանց մի ըուռ ցորենի), իսկ երկրորդին կարողացան ազատել:

ԱՄԳՈՒԹ.—Գիւրեային գողութիւնները պարբերաբար և կանոնաւորապէս շարունակուում են այսօրու Ամսիս 10-ի գիշերը Տեղեֆոնայայ փողոցի վրայ գտնուող Արդումանեանի տուն են մտնում տան և երկու անյայտ գողեր (ասում են, թէ վրացի են եղել) և տանտիրոջ առանձնասենեակն են ուղղում: Գանելով նրան պառկած, դարձեցնում և փող են պահանջում: Արդումանեանցն ուղում է ձեռքը բարձի տակ տանել և հանել թղթապանակը՝ պահանջուած փողը տալու համար, բայց չարագործները, կարծելով թէ հրազէն է հանելու, դաշոյնի մի հարուածով կիսաշունչ են անում նրան: Կոռը յաշնուում է վախել սենեակից, որից յետոյ շարագործներն ստիպուած են լինում խոյս աւալ տնից: Տանտիրոջ ստացած վէճը վտանգաւոր է: Պարպակտ կոչուած հրապարակի վրայ նայն գիշերը կողոպտել են Աստուածատրեանի խանութը: Եթէ բանն այսպէս գնայ, անգործ մարդիկ օրը ցերեկով էլ ունեւորներին կըկողոպտեն:

—Քաղաքիս ինչպէս բնակարանների, այնպէս և խանութների վարձագներն ահալել են: Զինքերի կապալաւունքը իւրաքանչիւր տարի աւելացնում են խանութների վարձագները, ի նկատի չառնելով որ այդ պահանջում գները, Բագուի ներկայ գրութեան մէջ, ոչ մի խանութպան չի կարող վճարել: Դժուարն այն է, որ, եթէ մարդ իւր խանութից դուրս գայ, ուրիշ յարմարաւոր և ձեռնառու գնով տեղ չի կարող գտնել, որովհետեւ խանութ չկայ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐԱՅՈՒՄ

Վենայի բեմից Թուսիս տեղափոխուց յայտնի սիմֆոնիկ ձեռքի «Նոր Դէտտա» պիւսը: Պիւսի բովանդակութիւնը վերջում է ժամանակակից հրէաների կեանքից և ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս քրիստոնեաները մինչև օրս նախապաշարմունքով են վերաբերում հրէաներին, թէկուզ լինեն նրանք շատ ազնիւ անձեր: «Դէտտա» կոչում էր այն քաղաքամասը, ուր բնակուում էին

(գլխաւորապէս միջին և նոր դարերում) մինչև մեր դարի կէսը) հրէաները: Երկրից դուրս բնակուել նրանց արգելուած էր: Առաջուայ Գէտտան, ասում է հեղինակը, վերացել է, սակայն այժմ գոյութիւն ունի նոր, բարոյական Գէտտան հրէաների վրայ իրեն վախկոտ լաւբայ արարածները վրայ, և չնուզում տեսնել, որ հրէաների միջից դուրս են գալիս անշահասէր, մարդասէր և ազնիւ գործիչներ: Հեղինակ անխառնապէս է համարում, որ մարդատեացները յատուեն կերպով ասում են, որպէս հրէաներին միայն այն պատճառով, որ նրանց մէջ գտնուում են ինչպէս և ամեն ազգի մէջ—անպիտան արարածներ: Ի պաշտպանութիւն հրէաների գրեւած այս պիւսը տալիս է միևնոյն ժամանակ մի քանի շատ կենդանի դուրս բերուած, բացասական տիպեր, որոնք իրենց երջանկութիւնը հիմնում են ուրիշ անբարոյութեան վրայ: Դարձնում ենք հայ բնական գործիչներին նուազութիւնն այս հետաքրքրական գրամայի վրայ:

—Պարիզի ամառըներից լմանում ենք, որ յայտնի հնագէտ հայր Դէլաւրը, շարունակելով Նարթագնում (Nartage) իւր պեղումները, գտել է հնուաքրեական հնութիւններ բնակարանական հուշարձաններ և փրիսկեան շրջանից վերաբերող Այժմ շնորհիւ այդ գիտական այդ հուշարձանը մայրաքաղաքի պատմութիւնը, որ մինչև այժմ լիքաւուած մնում էր տաւրակների տակ:

—Պարիզում, ինչպէս հաղորդեցինք նորերս լոյս տեսաւ «Համալսարան» ամսական հայերէն պատկան և գրական ամսագրի առաջին համարը: Առաջին համարի մասին մեր հաղորդած տեղեկութիւններին միայն այսքան կարելի է աւելացնել, որ բովանդակութիւնը բազմակողմանի է, սակայն ինքի բնութիւնը անհրաժեշտ է մեզ մասնաւորապէս մեր կարծիքը կըյայտենք. երբ լոյս տեսնեն այլևս մի քանի համարներ:

—Պարիզի ոչ-առաջնակարգ նկարչական ցուցահանդէսներից մէկում, արտասահմանի թերթերի տակով, մասնափոխ է և մեր հայերէնակցներից մէկը Խոսան —20 կ. Թուրք և այլն —50 կ. Ընդամենը՝ 5 ր. 75 կ. —Ստացէ՛ք—ասաց, բարեկամս: Կոկորդիլոսը քաղցր ժպիտով փողեր վերցրեց և անձամբ եկաւ դուռը բաց արեց:

—Տգնաները տալիս են միմիայն տեսնուել, բայց իմ պատրաստածս հրաշքներ է գործում: Այ կըլիորձէ՛ք ու կը տեսնէք:

—Այս ձեր փողոցների համար լինում իմ 5 ր. 75 կ. գնայ,—ասաց թերթակալը, երբ դուրս եկանք փողոց:

—Է... հոգ մի տանիլ, այդ գումարը մեք կըզցնէք քաղաքի փողոցները մաքրելու համար եղած ծախքերի հը շուր մէջ:

—Բայց ինչպէ՞ս կարելի է զրել, թէ սիրտ խառնելու համար մօտ վեց թուր լի ծախսուեց,— զարմացայ ես:

—Խմ, լում, լում,—ծիծաղեց բարեկամս,—որքան միւսմիտ ես... Ասում են, իսկոյն երևում է, որ մարդկային աշխարհից ես եկել: 25-ը որ մեր չիւնիւր մէջ մեք ունենք մի կէտ, ուր գրեւած է. «այլ և այլ մօտեր ծախքերը»:

—Ա... հասգնայ:

Որովհետեւ ինձ տալ էի զգում, ես կառք նստեցի և ուղևորուեցի տուն: Իսկ բարեկամս գնաց խանութ, չգիտեմ ինչ գնելու, խոստանալով որ երեկոյն կըգայ մօտս:

Գոմս Դէլաւր Զէյնալիի

բաժակ ջուր էին թափել, ցամաքեցել տուեցին:

—Միտմիտ եղէ՛ք,—ասաց Սամոյրը—բացի ցամաքեցնելուց մի երկու քսակ էլ սուղը հրամայեցի մաղել:

—Ես կարծում եմ,—ասաց Աղուէսը,—որ պ. Սամոյրը իւր քաղաքացիական պարտականութիւնը շատ լաւ է կատարում, օրինակ անելով ի հարկէ մեղանից՝ ֆինանսական յանձնաժողովի անդամներին: Փողերն էլ ճշտել են միսուում:

—Հաւատացէ՛ք, որ մի բան էլ իմ գրպանիցս եմ դնում, միայն թէ քաղաքը մաքուր լինի, և ես պարզեղեն դուրս գամ,—ասաց Սամոյրը:

—Ես համաձայն եմ պ. Աղուէսի կարծիքի, հետ,—ասաց Կաշաղակը,—իսկ դոնք, պ. Գառուէ, ինչ կասէ:

—Է... պ. Սամոյր,— ասաց Կատուն,—մշակներ ուղարկեցիք հակերս կապելու:

—Ուղարկեցի և թոկ էլ տուեցի, որը գնել էի հանդէսների ժամանակ ամբողջ պահելու համար:

—Ա... ես նոյնպէս կարծում եմ, յարգելի անասուններ —ասաց Կատուն,— որ փողերը միտուած են խղճմտանքով և ճշտութեամբ: Իսկ դոնք, պ. ձան, համաձայն էք, որ ամեն ինչ կարգին է:

—Պ. Սամոյր, մեղքն ուղարկեցիք մեր տուն,—հարցրեց ձանճը:

—Այո, ուղարկուած է:

—Դուք հարցնում էք իմ կարծիքս,— դիմեց ձանճը Կատունին,—ես յայտնում եմ իմ խորին գոհակամութիւնս:

Այդ ժամանակ Խոզը Սամոյրի պոչից քաշեց մի կողմը, և ես լսեցի, թէ ինչպէս նա հարցրեց Սամոյրին:

—Կողմը շատ եմ սպասելու:

—Մի ժամ արանից առաջ չորս արկղ ուղարկեցի:

—Ցարգելի անասուններ,—ասաց Խոզը, դառնալով ֆինանսական յանձնաժողովի անդամներին,—ես միայն այն կասեմ, որ մաքրութիւնը հիմնալով է, հրաշալի է, անմահ է, իսկ դոնք, պ. Կիւռ:

—Պ. Սամոյր,—հարցրեց Կիւռն,—բո՞ւն մարդիկ էք:

—Մաքրուած է և մի լաւ էլ կապելու եմ ուղարկել:

—Դուք ինչ էիք հարցնում,—դիմեց Խոզին Կիւռն:

—Մաքրութեան մասին, ասում եմ, ձեր կարծիքն ինչ է,—հարցրեց:

—Ա... մաքրութեան մասին. ես կառաջարկեմ, բացի շնորհակալութիւն յայտնելուց, մի 2000 ր. էլ աւելացնել,—ասաց Կիւռն:

—Դէ այսօր հաւաքուեցք մի պրիֆերանսի պ. Սամոյրի մօտ և այնտեղ բոլորը կարճատեւեցնեք ու կըտորադրենք:

—Ժամը ու՞րիմ ամեն ինչ պատրաստ կըլինի,—ասաց Սամոյրը,—և ես ձեզ անհամբեր կըսպասեմ:

—25-ը գնին շատ հաւանեցի,—ասաց բարեկամս,—կարող էք մի տակաւ էլ ուղարկել:

—Այս երեկոյ կըտանայ:

—Ես կըգամ, բարեկամներս,—ասաց Աղուէսը,— իսկ առ այժմ ցտեսութիւն, ընկերս ինձ չտապեցնում է:

Յիւրաի, ես նրա ողորց քաշում էի, որ չուտով հեռանալ:

25-այժմ սր երկու յանձնաժողովի յարգելի անդամներէ հետ շատ հետաքրքրական էր զրուցելը, բայց փողոցի մաքրութիւնից սիրտս սաստիկ խառնում էր, և սիրտ վրայ չէի կարողանում կանգնել:

Մենք հեռացանք, և այդպիսով յանձնաժողովները նիստը փակուեց: Հեռանալիս ես լսում էի. «մուշտակը չմուշտաւ», «պատանին վաղը կըսպասեմ» և այլ այսպիսի մասնաւոր խօսքեր:

—Ինչ քնքշէ՛ք ես, իսկոյն երևում է, որ մարդկանց աշխարհիցս ես եկել,— ծաղրեց բարեկամս:

Մի երկու փողոց անցնելուց յետոյ, նստեցինք ձիւնքարը վազուելու: Թէպէտ ստով տեղի չուտ, կըհամեմեմք, բայց ես այլևս ման գալ չէի կարողանում: Դեղատան տուածով անցնելիս իշանք և մանք այնտեղ: Դեղատան տէրը մի Կոկորդիլոս էր, որը մեզ տեսնելով, ուրախ բացականք:

—Ա... պ. Գոմս, պ. Աղուէս, համեցէ՛ք, համեցէ՛ք, շատ տրեխ եմ, որ կարող եմ ձեզ ծառայել: Երեկի դեղեր ունիմ: Ահա. եթէ ձեր ոտներն այրուել են, ես արտօնեալ դեղ ունիմ այդ բանի դէմ: Այս բովանդէս ես...

—Ոչ, այրուած բան չունիմ,—ասացի ես,—այլ...

—Դուք գլուխներդ է ցաւում: Իսկոյն... Է... բերէ՛ք գլխացալի դեղը: Հաւանացնում եմ, բաւական է մինչև անգամ նայեք, և ձեր գլուխը հարկը տարի չի ցաւի...

Էլ չդիմացայ ու սիրտս թափեցի *):

—Ա... ձեր սիրտն էր խառնուում... Այս բովանդէս... Ես ունիմ իմ սեպհական գլուխը, որը յաւիտեանս կըզգալանքի սիրտը... այսինքն սրտի խառնումը... Ես իսկոյն կըպատրաստեմ:

Բարեկամս ինձ նստեցրեց տիկուի վրայ:

Վերջապէս հանգստացայ: Այդ միջոցին մօտեցաւ Կոկորդիլոսը մի շիւ ձեռքով:

—Խմեցէ՛ք, խմեցէ՛ք,—ասաց նա:

—Կարեւորութիւն չկայ,—ասաց բարեկամս:

—Միևնայն է. ես պատրաստ եմ, պիտի վերցնէք:

—Ինչ եմ անում, ինձ պէտք չէ այլ ես,—ասացի ես...

—Ապագայում պէտք կըգայ:

Տեսնելով որ ձաւ չկայ, բարեկամս վերցրեց հապին շիւր, որի մէջ մի գդալ ջուր կար:

—Ահա և հաշիւը,—ասաց Կոկորդիլոսը.—այդ դեղը ես եմ հնարել. շատերն ասողմանում են միմիայն այդ դեղը տեսնելուց կամ հոտոտելուց: Իսկ ով լսում է, էլ նրա սիրտը երբէք չի խառնուում:

Աւելորդ չեմ համարում ղեղափան այդ հաշիւն էլ յիշել:

Մաքուր Ջուր	20 կաթիլ	— 1 ր.
Սառնոց	2 միսալ	— 25 կ.
Զաքար	1 միսալ	— 20 կ.
Դիւնի	3 կաթիլ	— 60 կ.
Անանուխ	10 կաթ.	— 1 ր.
Սրուակ	1000 կաթիլ	— 2 ր.

*) Այդ օրուանից մեք մեզիցք անսիրտ դէպի գեղատուած:

ԼՈՒՆԴՈՆ.—Ջինսուրական մինստրալը թիւնը հրատարակել է Պիտերմարից բուրգից ստացուած մի հեռագիրը, որով հաղորդում է, թէ գեկտեմբերի 10-ին Լեդի.Սմիթի մօտ ճակատամարտ է տեղի ունեցել, որի մէջ վիրաւորուած է 5 սպայ, 10 զինուորի սպանւած է 9 զինուորը։

ԿՆՂՁՏՄԷ, 8 գեկտեմբերի.—Օր օրվալը բազմանում են Կապանդուում եղած յիշատիւական ընդարձակ շարժման ապացոյցները։ Զարժանը մասնակից են Կապանդի պարլամենտի երեք անդամներնցից մէկը 200 անձերի ներկայութեամբ մի սպայի յանձնեց Օրանի հասարակապետութեան դրօշակը և յայտատարեց, թէ այդ դրօշակը կառայնորդի դէպի փառք և յաղթութիւն։ Միւս անդամի համար տառւմ են, թէ նա ուղղակի խօսում է թշնամու օգտին. իսկ երբորդի տղային ու աղջկան տեսել են բացարձակ կերպով Օրանի հասարակապետութեան դրօշակը կրելիս։ Նոյնը հաղորդում են և շատերի մասին։ Տարածուած են առայժմ հաստատուած լուրեր, որ Միացեալ Նահանգների զստահան մասնաւոր ֆինանսները մէջ գոյութիւն ունի մի կազմակերպուած շարժում, որը նպատակ ունի ներսխուծել Կանադա և օգնել բռններին։

ՆԻԻ-ԵՕՐԳ.—Journal Ե հատաւայնում է, որ ինթ քարտուղար Հէյը Պաուսֆորտին յայտարարել է, թէ ինքն ամեն ջանք գործ է դրել, որ Միացեալ Նահանգները չէզոքութիւն պահպանեն Լիւպտիկայի աւելացնում է, որ Պաուսֆորտը հեռագրել է Լոնդոն, առելով թէ անհրաժեշտ է պաշտպանել Կանադայի սահմանը։

ՈՒՍԶԻՆՏՈՆ.—Արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ ոչինչ յայտնի չէ ֆինանսները մէջ եղած որեւէ շարժման մասին, որը նպատակ ունենար ներսխուծելու Կանադա։ Կարծում են, որ այդ յուրերը բաց են թողնուած Կանադայի վարչակցիւր և նրան ստիպելու համար, որ զօրքը չուղարկի Աֆրիկա։

ՄՈՂԻՐ-ՌԻԵՐ, 9 գեկտեմբերի.—Ջանադան տեղեկում այսօր անընդհատ մակեղծութիւն է լինում երկու կողմից էլ։ Բռնների բռնմբըրը տեղ չէ հասնում։

ՊՆԻՔ, 15 գեկտեմբերի.—Բարձրագոյն դատարան։ Բիւֆէ և Կայլի բարձրագոյն բողոքում են մեղադրական ճառը կարգացուելիս, որի պատճառով նրանց դուրս են տանում դատարանը դաշինքից, Վաղը կը շարունակուի մեղադրական ճառը ընթերցումը։ Նիտոր փակուած է։

ՊԵՏԻՐՅՈՒՐԳ.—Դեկտեմբերի 14-ին Տրանսպալ մեկնեց ռուս-հոլանդական բժշկական առողջապահական խումբը, որը կազմուած է ասիկ քան 100,000 ր. նուրբարբութիւններով հոլանդական պատարդ Գիլլորտի ձեռնբերեցութեամբ։

Թ Ե Ր Ե Դ Ե Մ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԿԱՐՈՒԹԵԼՆ

Անցեալները տեղիս հայ երկտասարդներից մէկը կինը վաթճանում է։ Երկտասարդի զօրանը բերել է տալիս Թիւրքիայից իւր կաթնովէ բռնը և առաջարկում իւր փեսային ամուսնանալը հետ։ Կարծես ռուսահայոցս մէջ աղջկանց մեծ թիւնովութիւն լինէր։ Երկտասարդն ապշած՝ ասում է իւր զօրանովին։ «Մէ կին, մեր եկեղեցականները օրէնքով չեն եղիցին երկուքան ի մարմին մի» ասելուց յետոյ, զու ընդունում են ինձ համար որպէս մայր։ Իմ կնոջ մայրը թէ իմ մայրը—համարեան համահաւասար նշանակութիւն ունին, ուրեմն ես չեմ կարող քո քրոջ հետ տալուսնանալ։ Այնուհետեւ զօրանջի բառերով ճիշդին սկսում են այդ երկտասարդին «գաշալիւ» անել, աւելացնելով որ օրինական ճանապարհով կարելի է

